

BU SAYIDA

►15

06

Kadim
Ebru
Sanatının
Tavizsiz
Ustası
Alparslan
Babaoğlu

Uğur SEZEN

14

Tezhip
Sanatının
Duayen
ÇiÇEK'i

İrem GÜVEN

22

Selçuklu'nun
Zamana
Meydan
Okuyan
Mirası:
Kündekâri

Semra ÇELİK

30

Derin
Dalgalar
Kıyıya
Vurunca!

A. Ulvi AKIN

36

Sarı Rengin
Dahi Ressamı Van Gogh

Mukadder Özdemir

47

Gümüşün
Sabır Hali
Telkâri
İSMEK'te
Emin Ellerde

Mutia SOYLU

50

Uzak Diyarlardan
Ruhumuza
Dokunan Esinti:
Sumi-e

Semra ÜNLÜ

58

Gök Kubbeye
Sığmayan Ses:
Buhûrîzâde (İtrî)

Talip MERT

64

İtrî ve
Osmanlı
Medeniyet
Yorumu

Prof. Dr.
Saadettin ÖKTEN

66

Uzak Doğu'nun
Minyatürlerine
Yakın Bakış

Mehmet K. SATUK

74

Kemankeşler
Çıktı Meydâne

Hamza ASLAN

Uzak Diyarlardan Ruhumuza Dokunan Esinti: Sumi-e

Semra ÜNLÜ

Bir mürekkep sanatı olarak bilinen sumi-e, geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan Japonların kültürel yaşamının bir aynasıdır âdeta. Anavatanı Çin'den Zen rahipleri vasıtasıyla Japonya'ya yayılan sumi-e'de ritüeller oldukça önemli. Temel felsefesi ruhu, nefesi ve bedeni eğitmek olan uzak diyarların sanatı sumi-e, Türkiye'de Senur Biçer'in de aralarında olduğu bir grup sanatçı tarafından icra ediliyor. İstanbul'daki Sumi-e sanatçılarının bazılarının ortak noktalarından biri de İSMEK kursiyeri olmaları. Bu sanatı daha yakından tanımak için kendileriyle konuştuk.

Uzak Doğu sanatları denince akla Asya'nın doğusunda yer alan ülkelerin, Çin, Japonya ve Kore'nin sanatları gelir. Her coğrafyada olduğu gibi bu ülkelerde de üretilen sanat ürünleri, yaşadığı topraklardaki halkın yaşamış biçimini, inancını, sahip olduğu değerleri yani kısacası kültürünü yansıtır.

Japonya ve Çin'de inanç sanatta etkili olmuş, Zen Budacılığı, sanata doğayı getirmiştir. Zen inancına göre ruh, ancak doğa içindeyken huzura kavuşabilir. Bu nedenle görkemli dağlar, alacakaranlıkta ışıldayan sular ve ormanlar Çin resminde kullanılmıştır. Savaş, şiddet ve ölüm gibi kötücül temalara Çin sanatının tipik örneklerinde rastlanmaz. Zira Zen Budizmi, dinginlik ve uyum arayışı içinde doğa ile bütünleşen bir dindir. Hızlı fırça vuruşları ile ipek üzerine bazen bir manzara, bazen tomurcuklu bir bahar dalı yapan ressamın beklentisi, bu dalın, onu görenin zihninde çiçek açmasıydı.

Çin'in köklü geçmişi ve sanatı, çevresindeki çoğu ülkeyi etkilemiş ve bu toplumlar arasında kültür bağlantıları kurmuştur. Her ne kadar sınırları birbirine çok yakın değilse de özellikle Çin ve Japonya arasında sanatsal anlamda bir etkileşim söz konusudur. Özellikle Japon sanatı, Çin sanatından büyük ölçüde etkilenmiştir. Japon resimlerinde, Zen rahiplerinin etkisiyle resimde Çin sanatından etkilenildiği göze çarpar. Zira Çin, Budizm ile sanatta asıl devrimini gerçekleştiren ilk Uzak Doğu ülkesidir.

Sumi-e Sanatında Ritüeller Önemli

Çin'den Japonya'ya yayılan sanatlardan biri "sumi-e" resim sanatıdır. 7. yüzyılda Çin'de ortaya çıkan sumi-e, diğer adıyla 'suibokuga' sanatı, 14. yüzyılda Zen rahipleri vasıtasıyla Japonya'ya yayılmıştır. Bir mürekkep

Senur Biçer

sanatı olarak bilinen sumi-e, kelime olarak Japonca'da mürekkep anlamındaki "sumi" ve resim anlamındaki "e"den müteşekkildir.

Uzak diyarların resim sanatı sumi-e'nin Türkiye'de de temsilcileri mevcut. Bu sanatın az sayıdaki temsilcilerinin oluşturduğu bir grup bile var; Sumi-e Grubu. Aynur Küçükyalçın'ın öncülüğünde çalışmalarını sürdüren grubun üyelerinden Senur Biçer ile pek tanınmayan sumi-e sanatı hakkında konuştuk. İş gereği sık seyahat eden Senur Biçer, Uzak Doğu sanatına ilgi duyan herkesin mutlaka karşılaştığı sumi-e sanatı ile Japonya'ya yaptığı bir ziyaret sırasında tanışır.

Sonraki yıllarda Uzak Doğu ülkelerine yaptığı ziyaretlerde öğrenme fırsatı bulduğu sumi-e sanatını Türkiye'de de sürdürmek isteyen Biçer, Aynur Küçükyalçın ve Kiyoe Kurogawa'dan dersler almaya başlar. İki yıldan bu yana sumi-e derslerine devam eden Biçer, sumi-e öğrenirken tek amacının mürekkeple resim yapmayı öğrenmek olmadığını anlar. Onun için resimde estetik algısını geliştirmek ve güzel eserler ortaya çıkarabilmek için gerekli ruh halini ve disiplini öğrenmek de önemlidir.

Kişinin ruh halinin sanata direkt olarak yansıdığını anlatan Biçer, "Çoğu kişi üstün bir iş çıkarabilmek için gerekli enerjiyi ya hırslanarak, ya da öfke içeren bir ruh haliyle oluşturmaya çalışır. Oysa ruh haliniz, özellikle sumi-e gibi fırçanın her hamlesinin belirgin olduğu bu resim tarzında tümüyle kâğıda yansıyacaktır. Sıkıntılı bir ruh haliyle resme başlayıp, suyun ya da boyanın oranını kaçırsınız, tıpkı sizin ruh haliniz gibi insana sıkıntı veren bir eser ortaya çıkar." diyor. Japonların "ii kanji" diye tabir ettikleri, dengeli ama dikkatli bir ruh haliyle resim yapmak, Senur Biçer'e göre sumi-e sanatının temelini oluşturuyor.

Ruhun, Senur Biçer'in belirttiği dinginliğe ulaşması için resme başlamadan önce yerine getirilmesi gereken bazı ritüeller de söz konusu. Değil mi ki Japon halkı deyince yaşamın her alanında ritüeller gelir insanın aklına, bu sanatta da bazı ritüellerin olması kaçınılmazdır. Pratik olması bakımından sıvı mürekkep kullanacaksanız bile, geleneksel olduğu üzere sıkıştırılmış mürekkebi ezme işlemini muhakkak yapmalısınız.

Dikdörtgen şeklindeki büyük bir kurşun kalem ucunu andıran sıkıştırılmış mürekkep çubuğu, ezmekle başlıyorsunuz işe. Mürekkep çubuğundan boya elde etmek için yapılan bu ezme işleminde çubukla en az 400 kez olacak şekilde daireler çizmeniz gerekiyor. "Mürekkep çubuğunu ezmek, işin olmazsa olmazı." diyen Senur Biçer, dairelerin 400 kez çizilmesinin sebebinin, yalnızca resmi yapmak için o kimyasal karışımı elde etmek olmadığını, konsantrasyonu sağlamak için gerektiğini belirtiyor.

400 Dairelik Sabır Turu

Yıldız Şale'de Hikmet Barutçugil'den iki sene ebru dersleri alan Biçer, derslere başladığında ilk üç ayı boya ezerek geçirdiğini söylüyor. Önceleri buna bir anlam verememiş fakat daha sonra bu sayede yaptığı işe saygı duymayı, işi ciddiye almayı, en önemlisi de pek çok sanat için elzem olan sabrı öğrenmiş. "O nedenle Japonların bu 400 daire sistemi de çok mantıksız gelmedi bana." diyor.

Hazır sıvı mürekkep kullanarak direkt başlanan resimler ile mürekkep çubuğunu ezerek yapılan resimler arasında fark olduğunu anlatan Biçer, bir Japon hocanın karşısına hazır boya ile çıkmanın hocaya karşı büyük bir hakaret sayıldığını hatırlıyor. Senur Biçer'in söylediğine göre geleneklerine sadık olmalarıyla bilinen Japonlar, sumi-e sanatını yerde oturarak icra ediyor. Geleneğe sahip çıkıyor olmanın yanı sıra bu sanatı yerde icra etmenin esasında mantıklı bir dayanağı da mevcut. Zira yerde çalışırken resme dilediği kompozisyona daha fazla hâkim olabiliyor.

Özellikle de büyük ebatlı resimler üzerinde çalışırken yerde olmak büyük kolaylık getiriyor sanatçıya.

Resmi yapanın ruh halinin, fırçanın ucuna direkt olarak yansıdığını öğreniyoruz Senur Biçer'den. "Resim yaparken önünüzdeki kâğıt sizin hayatınız, fırçanız ise söylediğiniz bir söz veya kılıç hamleniz gibidir. Bir kere yapılmışsa bir daha geri alınamaz, kâğıt ve boyanın özelliğinden dolayı rötuş kabul etmez. Sinirliyseniz, çizgi asabi olur, dikkatsizseniz su-boya oranını kaçırsınız." diyor sanatçı.

Fırçayı, hat veya tezhip sanatçıları gibi uç kısma yakın yerden değil de tepe kısımdan tuttuğunu fark ediyoruz Biçer'in ve bu şekilde fırçaya hâkim olmanın zor olup olmadığını soruyoruz. "Ruhunuzu yansıtmanın tek yolu fırçayı bu şekilde tutmak... İçinizden geldiği gibi hareket ettirmelisiniz fırçayı. Kalem gibi en dibin-

den tutarsanız daha detaycı daha korkarak çalışırsınız. Uç kısımdan tuttuğunuzda ise daha cesur daha özgür hareket edersiniz.” cevabını alıyoruz.

El Çabukluğu ve Ruh Dinginliği Bir Arada

Sumi-e sanatının Çinli Zen rahipleri tarafından Japonya’ya yayıldığı bilgisine dayanarak, bu sanatın Çin’de yorumlanması ile Japonya’da yorumlanması arasında fark olup olmadığını merak ediyoruz. Türkiye’de bu sanatla ilgilenen birkaç kişiden biri olan Senur Biçer, sumi-e’nin yorumlanışı bakımından Çinli ile Japon sanatçıları karşılaştırdığında en büyük farkın kompozisyonunda göze çarptığını söylüyor.

Anlattığına göre Japonların sadelikten hoşlandıkları söylene de, esasen gösterişe oldukça meraklılar. Bir Japon sanatçının çizdiği resim gösterişli ve zengin görünmelidir. Bu sebeptendir ki, Japonya’da üretilen ve hammaddesi pirinç olan sumi-e kâğıtlarının harcına gümüş

veya altın katılır. Kâğıtların üzerinde fark edilen ışıltının kaynağı, Japonların ihtişam merakının kâğıda yansımasıdır.

Çinli bir sumi-e sanatçısı ise detaya önem veren Japon bir sanatçıya göre daha serbest çalışmayı tercih eder. Japonların daha kuralcı bir kompozisyon tavırları söz konusuysa, Çinlilerin ise böyle bir derdi yok, içinden geldiği sayfanın üzerinde fırçasını gezdirir.

İkisi arasındaki farkı görebilmemiz için Senur Biçer, Çinli bir sanatçının fırçasından çıkmış bir eser ile Japon bir sumi-e sanatçısının eserini gösteriyor bize. Söylediği kadar varmış diyoruz. Kâğıdın üzerindeki gümüş ışıltılardan ve kompozisyon düzenindeki titizlikten bir Japon’un elinden çıktığını anlıyoruz gösterdiği ilk resmin. Diğerinde ise özgür bir ruhun izlerini fark edip, Çinli bir sanatçıya ait olduğunu söylüyoruz.

Senur Biçer’den, sumi-e sanatı hakkında öğrenmek istediğimiz pek çok şey var. Malzemelerin nasıl temin edildiği, en temel malzeme olan kömür mürekkebinde, o sözü edilen 400 daire hareketini yaparak doğru kıvamın nasıl ayarlandığı, o incecik pirinç kâğıtların nasıl olup da resim çizerken yırtılmadığı gibi pek çok soru var kafamızda cevaplanmayı bekleyen. Biçer, sumi-e için gereken malzemeleri Japonya, Çin ve Tayvan’dan getirttiğini, kullandığı fırçaların da kurt, sincap gibi hayvanların kılından olduğunu ifade ediyor.

Boyada doğru kıvamın elde edilmesine de değiniyor Senur Biçer ve kömür mürekkebinden elde ettiği boyanın kıvamını kâğıt üzerinde test ederek doğru kıvamı yakaladığını söylüyor. Siyah renk için üç farklı ton (ana siyah ton, en açık ve orta ton) hazırladığını söyleyen sanatçı, daha sonra bunu altı tona çıkarıyormuş. Bazı mürekkeplerin on iki tona kadar müsaade edebildiğini belirten sanatçı, ton çeşitliliğinin mürekkebin özelliğine ve sulandırma derecesine göre değiştiğini vurguluyor.

Senur Biçer, önemli bir noktaya da işaret etmeden geçmiyor. Kömür mürekkebinin sulandırarak elde edilen boyanın, yarım saat gibi bize göre kısa olan bir süre içinde kullanılması gerekiyor. Yarım saat içinde çizmelisiniz resmi. Biçer, “Yarım saati geçince zaten konsantrasyon da bozuluyor. Yani hem el çabukluğu istiyor bu sanat, hem de ruh dinginliği.” diye konuşuyor.

Sumi-e sanatının ilk dönemlerinde de bugün olduğu gibi farklı renklerin kullanılıp kullanılmadığını soruyoruz Senur Biçer'e. Anlattığına göre, ilk zamanlarda sumi-e resminde siyah ve beyaz renkler hâkimdir. Daha sonraları süsleme sanatı geliştikçe diğer renkler resme dahil edilir. Çin'de de, Japonya'da da hep doğal boyalar kullanılır. Çiçek özlerinden veya ağaç kabuklarından elde edilen toz boyalar da var, sıkıştırılmış mürekkep boyalar da.

Sumi-e Çalışmalarına 'Adil Peri' İmzası Atıyor

Yeni nesil Uzak Doğu sanatçıları daha figüratif çalışmalar da geleneksel sumi-e sanatında tabiat resimleri öne çıkar. Kimi çiçek figürleri özel bir anlam ifade eder sumi-e'de. Söz gelimi sumi-e ile uğraşan birinin sanatçı kabul edilmesi için şu dört temel çiçeği iyi resmedebilmesi şart; bambu, orkide, krizantem ve sakura. Bu dördünü en iyi şekilde resmedebiliyorsanız, kendinize göre yorulmaya biliyorsanız ancak o zaman sanatçı kabul edilirsiniz.

Bizim geleneksel sanatlarımızda ustanın, sanatında kendisini ispat eden talebesi için verdiği icazet gibi sumi-e sanatının ustası da talebesine, mühür hazırlar. Talebeye hocasının uygun gördüğü ismin kaligrafik şekilde yazılması ile hazırlanan bu mühür, artık o sanatçının imzasıdır ve her çalışmasında kullanır bu imzayı. Senur Biçer'in de, resimlerinde kullandığı iki mührü var. Mühürlerinden biri, Biçer'i on beş yıldır tanıyan Çinli bir sumi-e hocası tarafından verilmiş ve 'adil peri' anlamına geliyor. Diğer mührü ise 'güçlü kadın' anlamını taşıyor.

Mührünü koyacağı bir eserin, hangi aşamalardan sonra vücuda geldiğini merak ediyoruz. Senur Biçer, hayal edilen ile kâğıda aktarılan arasında bir kopukluk olmaması için öncelikle tasarlanan kompozisyonu eskiz kâğıtlarına kabaca çizdiğini belirtiyor. Biçer, bu ön hazırlık aşamasında, çizimi bazen su ile yaptığını söylüyor, şaşırtıyoruz. Sumi-e resmin, zaten sulandırılmış mürekkep ile yapıldığını düşünerek, "Su ile yapılan bu kaba çizim, kâğıda zarar vermiyor mu?" diye soruyoruz. Tabii bir de suyun hemen kuruyacağını göz önünde tutunca çok zor bir işmiş gibi geliyor bize. Resmin, suyla çizilen ana hatlarının 10 dakika görünebilirliğini koruduğunu söyleyen sanatçı, ana hatları belirledikten sonra 10 dakika içinde resmi tamamlaması gerektiğini vurguluyor.

Bu arada, çok ince, nazik görünse de pirinçten mamul sumi-e kâğıtlarının suya dayanıklı olduğuna da dikkat çekiyor. Bizi şaşırtan bir bilgi daha veriyor Senur Biçer. Kömür mürekkebini sulandırıp elde edilen boya ile yapılan resmin üzerine sonradan su dökülse bile boyanın bir kez kuruduktan sonra bir daha asla dağılmadığını öğreniyoruz. Önündeki çalışma kâğıtlarına yaptığı desen kuruduktan sonra üzerine su dökerek bu tecrübeyi bizzat yaşamamıza vesile oluyor.

Sumi-e'cilerin Ortak Noktası İSMEK

Sumi-e sanatında tek seferde iyi bir çizgi elde etmek için, binlerce kez bu hamleyi yapmış olmanız gerekir. Sumi-e'deki bu temel felsefenin; ruhu, nefesi ve bedeni eğitmek olduğunu söyleyen Senur Biçer, sumi-e sanatında edindiği ruh ve beden terbiyesini, bizim geleneksel sanatlarımızdan tezhipte, ayrıca bilimsel bitki çiziminde gösteriyor. "Gezdiğim coğrafyalarda tanıdım

sumi-e sanatını. Ama gönlüm bizim sanatlarımızdan yana.” diyen Biçer, tezhipte değilse de bilimsel bitki çiziminde işin akademik eğitimini almak için kolları sıvamış. Türkiye’de bilimsel bitki çizimi deyince akla ilk gelen isimlerden olan Hülya Korkmaz’dan İSMEK kursunda dersler alan Biçer, ayrıca bu konuda Londra’da iki yıllık akademik eğitime de devam ediyor.

Sumi-e Grubu üyelerinden bazılarının yolu bir şekilde İSMEK’le kesişmiş. Uzun süre geleneksel sanatlarla ilgilenen ve halen minyatür ve çini ile uğraşan Yeşim Çelik, Sumi-e Grubu’nun öncüsü Aynur Küçükyalçın’dan iki yıl sumi-e dersleri almış. Sumi-e sanatı ile bizim geleneksel sanatlarımızı harmanlayarak çalışmalarını sürdürmek istediğini söyleyen Çelik, bilimsel bitki ressamlığı konusunda kendisini geliştirmek için İSMEK’in Bağlarbaşı İhtisas Merkezi’ndeki derslere devam ediyor.

Trakya Üniversitesi Edirne MeslekYüksek Okulu Duvar Süsleme Sanatları’ndan mezun Banu Bahçivancıoğlu da Topkapı Sarayı’ndaki iki yıl tezhip eğitiminden sonra İSMEK minyatür branşı zümre başkanı Taner Alakuş’tan Yıldız Şale’de iki yıl ders almış. Sonrasında Bağlarbaşı İSMEK’te iki yıl minyatür dersi alan Bahçivancıoğlu, bu yıl İSMEK’te bilimsel bitki ressamlığına başlamış. Sumi-e Grubu’nun başındaki Aynur Küçükyalçın

ile arkadaşlığının lise yıllarına dayandığını öğrendiğimiz Bahçivancıoğlu, sumi-e sanatına ilgisini ise şöyle anlatıyor: "Aynur Küçükyalçın'ın yaptığı sumi-e eserleri ilgimi çekti. Sumi-e yapımını izlerken bile yaydığı o güzel enerjiye kapıldım. Sumi-e'de etkilendiğim noktalar sadelik, objenin bende uyandırdığı his, güzelliği en sade şekli ile yansıtabilmek." Sanatçı, sumi-e ile minyatür sanatını bir araya getirmeyi amaçlıyor.

Sumi-e Grubu'ndan Semin Mirgün ise bu sanatla iş hayatının bitiminde, Türk-Japon Kadınları Dostlukları ve Kültür Derneği'nde tanışmış. İki yıl önce Kiyoe Kurokawa Sensei'nin derslerine başlayan Mirgün, dernek dışında da Aynur Küçükyalçın'la çalışmalarını sürdürmüştü. Sumi-e sanatını kendisini için özel kılan şeyin basit görünmesinin altında yatan derinlik olduğunu söyleyen Mirgün, "Sanat sonsuzdur ve seçtiğim bu yol beni mutlu ettiği sürece devam edeceğim." diyor.

Sumi-e Grubu'ndan Seyhan Tanyeli'nin bu sanatla tanışmasına ise Boğaziçi Üniversitesi'nden Erdal Küçükyalçın'ın Japonya tarihiyle ilgili semineri vesile olmuş. Sonradan Erdal Hoca'nın eşi Aynur Küçükyalçın'ın derslerine katılan Tanyeli, iki yıldır bu sanatla uğraşıyor. Sumi-e Grubu'nun kendisi için taşıdığı anlamı ifa-

de ederken, "Çok güzel insanlarla beraberim. Onlarla sevgi ve keyif dolu zamanlar yaşıyorum. Harika hocalarımız, Aynur Küçükyalçın ve Japon Hocamız Kurokawa Sensei'ne desteklerinden dolayı çok müteşekkirim." diyen Tanyeli'nin hedefi, Japonya/Kyoto'da sumi-e dersleri almak ve dünyanın farklı yerlerinde ekip arkadaşlarıyla birlikte sergi açmak.

Senur Biçer'in dahil olduğu Sumi-e Grubu, bugüne kadar iki sergiye imza atmış. "Türk resim sanatına farklı bakış açıları kazandırmak için kolları sıvadık. Henüz işin başındayız ama bir parça da olsa çıktayı yükseltebildiğimize inanıyorum." diyen Senur Biçer, sergilerden ilkinin Beşiktaş Denizcilik Müzesi'nde, ikincisinin de Japonya Başkonsolosluğu'nun Gümüşsuyu'ndaki binasında gerçekleştiğini söylüyor. Biçer, Sumi-e Grubu'nun haricinde de Büyükdada'daki Adaevi'nde kişisel bir sergi açmış.

Söleşimizin sonunda bu sanattaki hedefini ne olduğunu sordumuz Biçer, "Bataklığın içindeki güzelliği resmettiğim zaman kızılmama ulaşacağımı düşünüyorum. Bizim topraklarımıza ait olanları, sumi-e sanatında kullandığım fırçayla çizebiliyorsam, o zaman istediğim yere gelmiş olacağım." diyor.

